

Uluslararası Yargı ve Savcı Etiği

İrem Burcu Özkan*

Özet

Bu çalışmayla, ulusal yargı düzleminde görev icra eden hakim ve savcılarının mesleki davranışları üzerine Türkiye'nin de bünyesinde bulunduğu uluslararası örgütlerin hazırladığı etik ilkelerin irdelenmesi ve ne tür rehber kurallar benimsendiğinin araştırılması hedeflenmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için öncelikle “etik”ten ne anladığımız ve konuyla bağlantısı bakımından etiğin bir alt kolu olan “meslek etiği”nin hakimlik ve savcılık mesleği icracıları için ne ifade ettiği üzerinde durulacak, daha sonra yargı ve savcı etiği üzerine Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi'nin ilgili birimlerince hazırlanıp kabul edilen iki belge ayrıca incelenecektir. Çalışmanın sonuç kısmında etik ilkelerin evrenselleştirilmesi ve tek tipleştirilmesinin ulusal yargı bakımından ne gibi sonuçlar verebileceği değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Etik, meslek etiği, hakim ve savcı meslek etiği, Bangelore Yargı Etiği İlkeleri, Savcılar için Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları, Budapeşte İlkeleri, etik kodların evrenselleştirilmesi

* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Yüksek Lisans programı.

Giriş

Yargı ve savcı etik kodlarından bahsetmeye başlarken uluslararası bir genel ilke haline gelmiş olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Adil Yargılanma Hakkı başlıklı 6. maddesini¹ ele almak doğru olacaktır. Madde lafzında açıkça ifade edildiği üzere; herhangi bir temelde ayrımcılığa maruz bırakılmaksızın herkes adil yargılanma hakkından yararlanacak olup yargılamanın yapılacağı mahkeme yasayla kurulmuş, tarafsız ve bağımsız olacaktır. Sözleşme yapıcılar ayrıca yargılama sürecinin makul bir sürede tamamlanması, duruşmaların aleniliği ve hakkaniyete uygunluğu üzerinde durmuşlardır. Maddenin ceza hukuku yargılamalarına ilişkin kısmında sanığın asgari düzeyde sahip olması gereken hakları sıralanmıştır. Buna göre; kendisine yöneltilen suç isnadı ile ilgili en kısa sürede ve anlayabileceği şekilde bilgilendirilmeli, savunmasını hazırlayabilmesi için yeterli süreye sahip olmalı, gerekiyorsa ücretsiz yasal danışmanlık hizmetinden yararlanabilmeli ve eğer ki duruşma anlayamadığı bir dilde yapılıyorsa ücretsiz tercüman hizmeti almalıdır.

Madde lafzında belirtilen ve uyulması beklenen tüm bu nitelikler daha önce de belirttiğimiz gibi yargı sisteminin sahip olması gereken asgari şartlardır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ilki Birleşmiş Milletler İnsan Hakları

¹Madde 6: Adil Yargılanma Hakkı

1. Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir. Hüküm açık oturumda verilir; ancak, demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına, küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde, veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.

2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır.

3. Her sanık en azından aşağıdaki haklara sahiptir:

- a) Kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;
- b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak;
- c) Kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir savunmacının yardımından yararlanmak ve eğer savunmacı tutmak için mali olanaklardan yoksun bulunuyor ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece görevlendirilecek bir avukatın para ödemeksizin yardımından yararlanabilmek;
- d) İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağırılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek;
- e) Duruşmada kullanılan dili anlama dışı veya konuşma dışı takdirde bir tercümanın yardımından para ödemeksizin yararlanmak

Komisyonu'nun 23 Nisan 2003 tarihinde kabul ettiği “*Bangeler Yargı Etiği İlkeleri*²”, ikincisi 31 Mayıs 2005'te Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen Avrupa Savcılar Konferansı'nda kabul edilen “*Savcılar için Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları*” yahut daha bilinen ismiyle “*Budapeşte İlkeleri*³” olan iki uluslararası etik kodun içerdii ilkelere genel olarak baktığımızda AİHS madde 6 lafzıyla örtüşmekte olup belirlenen asgari niteliklerin daha genişletilmiş biçimde sunulduğunu gözlemlemek mümkündür.

Meslek etiğinin hakimlik ve savcılıktaki özel önemi ve Türkiye için bağlayıcı olan iki uluslararası etik kodun incelenmesi üzerinden yapılan bu çalışma ile ulusal yargımıza mündemiç etik problemlere evrensel düzeyde kabul gören ilkelerin bilinirliğinin yaygınlaşması yoluyla olumlu katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

Etik

Etik; kelime anlamıyla Eski Yunanca Etikos'tan gelir. Bu kelimenin Eski Yunanca'da ilki töre, gelenek ikinci olarak karakter olmak üzere iki farklı anlamı olmakla beraber içinde yaşadığı sitenin geleneklerine uygun yaşayan ve davranan kişinin geniş anlamıyla etiğe uygun davranmış olduğu kabul edilir. (Gürler, 2004: 10) Etik insanın eylemlerini konu alan, bunu yaparken eylemi ahlaki açıdan iyi bir eylem yapan niteliksel durumu irdeleyen, ahlak üzerine sistemli bir şekilde düşünme, soruşturma, ahlaki hayata dair bir araştırma ve tartışma olarak tanımlanmaktadır. (Pieper, 1999:17; Cevizci, 2002: 5). Etiğin hem çeşitli ahlakları inceleyen hem de normatif olması dolayısıyla kendisi bir ahlak olan veya ahlak öneren, dolayısıyla aynı anda iki zemin üzerinde hareket eden bir disiplin olduğu ileri sürülmüştür. (Özlem, 2004:208) İnsanlar arası ilişkilerden en temelde olanı olarak nitelendirilen etik ilişki ise bir kişinin başka bir kişiyle ya da en geniş anlamda insanlarla değeri sorunlarının söz konusu olduğu ilişkidir. (Kuçuradi, 1996: 3)

² The Bangalore Draft Code of Judicial Conduct 2001 adopted by the Judicial Group on Strengthening Judicial Integrity, as revised at the Round Table Meeting of Chief Justices held at the Peace Palace, The Hague, November 25-26, 2002.

³European Guidelines on Ethics and Conduct for Public Prosecutors, “The Budapest Guidelines” adopted by the Conference of Prosecutors General of Europe on 31 May 2005.

Etikteki iki temel yöntem kategorisini birbirinden ayırt etmek çalışmanın konusu bakımından faydalı olacaktır. Bunlardan ilki betimleyici yöntem olup bu yöntem aracılığıyla belirli bir toplumdaki fiili eylem ve davranış biçimleri araştırılırken söz konusu toplumda geçerli olan ve çoğunluğun bağlayıcı olduğunu kabul ettiği ahlak yasalarının bütününe ilişkin yargılar içerir. İkinci olarak normatif yöntem ise olanı belirlemekten ziyade önceden bir reçete sunulan yöntemdir. Dogmatik bir bakış açısıyla uygulandığında neyin nasıl yapılması gerektiği önceden tanımlandığından normatif yöntemin, durumu saptamakla yetinen ve nasıl olması gerektiğine dair görüş ileri sürmeyen betimleyici yönteme göre daha işlevsel olduğu haklı olarak iddia edilmektedir. (Pieper, 1999: 17-18)

Meslek Etiği – Hakimlik Savcılık Meslek Etiği

Etiğin her mesleğe içkin olduğunu söyleyebilmekle beraber hakimlik ve savcılık meslekleri açısından meslek etiği hususu çok daha hassas ve önemlidir. Zira bu meslek mensupları kişinin hürriyeti, temel hak ve özgürlükleri ve toplum yapı ve düzenini doğrudan etkileyen kararlar alabilme yetkisini haizdirler. Yargının güvenilirliği ve yargı etiği konuları iç hukuk açısından önem taşıdığı gibi pek çok uluslararası belge ve çalışma içinde özel düzenlemeler yapılarak yargı etiği sorunları için çözümler bulunmaya çalışılmaktadır. Hakim ve savcı etiği ile ilgili ulusal hukukta münhasır bir metin bulunmamakta, Anayasa’da, bazı kanun, genelge ve ilke kararlarında serpiştirilmiş halde bazı etik ilkelere rastlanılmaktadır. (Demircioğlu v.d., 2001: 42-43)

Örnek olarak Anayasa’nın “Mahkemelerin Bağımsızlığı” başlığı altında yer alan 138. maddesinde; “Hakimler görevlerinde bağımsızdırlar. Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiyede bulunamaz...” şeklinde bir ifade yer almakta olup, yargı bağımsızlığı ile ilgili etik ilkeyi işaret etmektedir. Yine 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu’nun 62 ile 82. maddeleri arasında yasa koyucunun hakim ve savcılarda aradıkları nitelik, davranış ve tutumlarla ilgili ipuçları mevcuttur.

Yargı Etiği ve “Banglor Yargı Etiği İlkeleri”

Bir bütün olarak hukukla ilgili herkes etikle bağılı olmakla birlikte karar verme külfeti nedeniyle hakimler daha da özenli davranmalıdır. Bu nedenle yargı etiği üzerinde ayrıca durulmalıdır. Etik eylem insan davranışının özellikle değerlendirme ile ilişkisi içinde ele alınır ki değerlendirme de bir seçıştır. Sorun; neyi seçmek gerekeceği noktasında kendisini gösterir. (Işıқтаç, 2000:3) Hakimlik, yapılan değerlendirmenin kendisinin bir eylem olduğu durum olup, bilgilenme, yargılama ve karar verme aşamalarından oluşur. (Kuçuradi, 1996:128) “Bilgilenme”den anlaşılan husus, yargıcın söz konusu olay ya da durumla ilgili verilen bilginin doğruluğunu sorgulaması, aynı zamanda durumu ya da olayı oluşturan kişilerin eylemlerinin nedenlerini öğrenmesidir. “Yargılama” aşaması etik ilişkideki yargıcın karşısındaki sanığın artık nedenlerini bildiği eylemleri ile “yapılmaması gereken” arasında ilgi kurma eylemidir. Yargıcın yargıladığı eylem ile hangi anlamda “yapılmaması gereken” arasında ilgi kuracağını o hakim kişiden gelen özellikler belirleyecektir. “Karar verme” aşaması ise yargıcın yargıladığı eylemi oluşturmuş kişinin suçlu olup olmadığının belirlendiği aşamadır. Karar vermede etiğin devreye girdiği safa yargıcın salt normu mu baz aldığı, yoksa somut durumu kendi parametreleri içinde değerlendirip kanunda belirtilen yapıya sokulup sokulamayacağını mı araştırdığı noktası olacaktır.(Kuçuradi, 1996:135 vd.)

Yargı etiğinden bahsetmeye başlarken Edmund Burke’un şu görüşü yol göstericidir; *“Bir miktar gücü elinde bulunduran her kimse dürüst davranacağına ve davranışlarının o dürüstlük bazında hesap verilebilir olacağına dair düşüncenin oldukça güçlü biçimde etkisi altında olmalıdır.”* (Jayawickarama, 2002: 1901) Zira sözü geçen güç yahut iktidar buna dair duyulan güvenle belli kimselere verilecektir. Hukuk devleti ve demokratik ilkelere dayanan her toplumda gücü elinde bulunduranlar topluma karşı sorumludur. İktidarın kaynağı olan halk bu gücü çeşitli organlar aracılığıyla kullanır. Yürütme parlamenter demokrasilerin çoğunda yasamaya karşı sorumludur, yasama ise periyodik seçimler aracılığıyla seçmene karşı hesap verir. Dolayısıyla her iki organ da iktidarın kaynağına hesap verecektir: egemen halk. Kuvvetler ayrılığı prensibinin üçüncü ayağını oluşturan Yargı’nın

aktörlerinden hakim ise yalnızca hukuka ve kendi vicdanına karşı hesap verecektir.(Jayawickarama, 2002: 1901-1902)

Ulusal ve uluslararası mecralarda yargı bağımsızlığı; kadro güvencesi, kanıtlanmış yanlış davranış veya yetkinlikten yoksunluk olmadıkça davadan alınamama, maaş güvencesi, dava edilememe gibi enstrümanlarla güvence altına alınmaktadır.

Yargı bağımsızlığının altını çizmek için Birleşmiş Milletler 1985 yılında “Yargı Bağımsızlığının Temel Prensipleri”⁴ başlıklı belgeyi kabul etmiş, böylelikle direkt yahut dolaylı olarak, hangi kaynaktan ve hangi nedenle gelirse gelsin her türlü uygunsuz etkiden, ikna ve baskıdan bağışık karar vermenin önemini işaret etmiştir.

Yargı bağımsızlığı hakimlerden çok yargı kararı ile karşı karşıya kalan kişilerin korunması içindir. Yargı devletle toplum arasında durarak, devletin yahut kamu görevlilerinin ve hatta yasamanın eylem ve işlemlerini gözden geçirmekte, bunların yasama tarafından yapılan anayasa ve kanunlara uygun olup olmadığını ortaya koymaktadır. Bu noktanın önemi, güçsüz birey ile devasa güçteki devlet arasında durmasında yatmaktadır.(Jayawickarama, 2002: 1902)

Genel olarak yargıya güvenin azalması konusu da değerlendirilmelidir. Mahkeme masrafları, yargılamada gecikmeler, göz korkutan prosedürler gibi sebeplerden ötürü birçok insan yargı fonksiyonundan tatmin olmamaktadır. Bu durumunun halkın yanlış kanısından veya abartısından ibaret olduğunu dahi düşünsek, yargı halkın kendisiyle ilgili görüşünü göz ardı edemez. Eğer halk yargının gerektiği gibi işlemediğini düşünüyor ise bu olumsuz perspektifin neden kaynaklandığını araştırmak ve iyileştirmeye çalışmak yargının sorumluluğunda olacaktır. Zira son tahlilde yargı erkinin gerçek kaynağı ve uygulamasının temeli halkın yargının ahlaki otoritesini ve güvenilirliğini kabulüne bağlıdır. (Jayawickarama, 2002: 1901)

1999’da Viyana’da gerçekleştirilen “Uluslararası Yozlaşma Karşıtı Konferanslar”da “Yargı Dürüstlüğü’nün Güçlendirilmesi”⁵ çalışması yapılmış ve bu

⁴ Adopted by the Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders held at Milan from 26 August to 6 September 1985 and endorsed by General Assembly resolutions 40/32 of 29 November 1985 and 40/146 of 13 December 1985.

⁵ Prepared by: Petter Langseth, Ph.D., Programme Manager and Oliver Stolpe, Associate Expert, United Nations Global Programme against Corruption, Centre for International Crime Prevention,

alışmadan ıkan aık mesajlardan birinin yargı bağımsızlığını yıpratmaksızın yargının hesap verilebilirliğini güçlendirecek bir konseptin formüle edilmesi ve uygulanması gerekliliğı olduğı görülmüştür. Aynı tarihlerde ve yine aynı konferans bünyesindeki bir başka toplantıda⁶ hesap verilebilirliğe ilişkin ilkelere ihtiyaç duyulduğu vurgulanmış ve yargının dürüstlüğü ve güvenilirliğinin geliştirilmesi formülasyonu için ulusal stratejiler oluşturulması tavsiye edilmiştir. 2000 yılının Şubat ayında “Hakim ve Avukatların Bağımsızlığı Merkezi”⁷ yargıdaki yozlaşmayı işaret etmek üzere on dört ülkeden on altı üyelik bir uzman grubu oluşturmuştur. İki günlük toplantının sonunda uzman grubu “Yargı Sisteminin Yozlaşmasının Giderilmesi ve Engellenmesi ile Tarafsızlığının Sağlanması Hakkında Çerçeve Prensipler”⁸ üzerinde anlaşımıştır.

Tüm bu gelişmelerden bahsettikten sonra çalışmanın odak noktalarından biri olan “*Banglor Yargı Etiğı İlkeleri*”nin tekerleğın yeniden keşfi olmadığını söylemek mümkün(Jayawickarama, 2002: 1906) Aksine hem ulusal düzenlemelerle hem de bölgesel ve uluslararası enstrümanlar aracılığıyla önceden ifade edilmiş kural ve prensipleri kullanmaktadır. *Banglor Yargı Etiğı İlkeleri*’nin önemi yalnızca daha açıklayıcı bir referans oluşturmasında olmayıp, kaynak materyallerinden ayrıldığı temel nokta belgenin yapısal özelliğidir. Belgede öncelikle temel değerler sayılmakta, daha sonra bu değerlerden çıkan ilkeler ifade edilerek her bir ilkeye etkinlik kazandıracak davranış ilkeleriyle devam edilmektedir.

Banglor Yargı Etiğı İlkeleri Taslağı temel olarak Anglo-Sakson hukuk sistemine mensup ülkelerden gelen hakimlerden oluşan “Hukuku Uyumlaştırma Kurulu”⁹ tarafından kabul edildikten sonra daha geniş yargı mecralarına sunulmuş ve tartışılmıştır. (Jayawickarama, 2002: 1905-1996) Taslak ulusal dillere çevrilerek

Office for Drug Control and Crime Prevention, United Nations Office at Vienna, 20 December 2000, for CIJL Yearbook, 2000.

⁶ “Framework for Commonwealth Principles on Promoting Good Governance and Combating Corruption”

⁷ Center for the Independence of the Judges and Lawyers (CIJL)

⁸“The Policy Framework for Preventing and Eliminating Corruption and Ensuring the Impartiality of the Judicial System” The Policy Framework was adopted by an expert group convened by the Centre for the Independence of Judges and Lawyers, February 2000.

⁹ Judicial Integrity Group, ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.judicialintegritygroup.org/>

Orta ve Doğu Avrupa hakimleri tarafından gözden geçirilmiştir. Elde edilen tüm bu görüşler ışığında taslak revize edilerek *Bangalor Yargı Etiği İlkeleri* halini almıştır.

Belgede; *Bağımsızlık, Tarafsızlık, Doğruluk ve Tutarlılık, Dürüstlük, Eşitlik, Ehliyet ve Liyakat* olmak üzere altı temel değer ve bunlardan türeyen ilke ve uygulamalarla ilgili daha ayrıntılı ifadeler yer almaktadır¹⁰. Buna göre;

1- Bağımsızlık

Yargı bağımsızlığı, hukuk devletinin ön koşulu ve adil yargılanmanın temel garantisidir. Bu nedenle hakim, hem bireysel hem de kurumsal yönleriyle yargı bağımsızlığını temsil ve muhafaza etmelidir. Bağımsızlık değerinin uygulanması;

- a. Hakim doğrudan veya dolaylı tehdit, baskı ve harici etkilerden uzak bir biçimde işlevini yerine getirmelidir.
- b. Hakimin bağımsızlığı geniş anlamda anlaşılır. Buna göre; toplumu ve karar verme durumunda olduğu ihtilafın taraflarını da kapsar.
- c. Hakim, yasama ve yürütmenin etkilerinden fiilen uzak olduğu gibi aynı zamanda bu şekilde de görünmelidir.
- d. Hakim yargısal görevlerini yerine getirirken tek başına karar vermek zorunda olduğu hususlarda diğer hakimlerden de bağımsızdır.
- e. Bağımsızlığın gereği olan koruma tedbirleri sağlanmalıdır.
- f. Yargı bağımsızlığı en yüksek standartlarda uygulamada da fiilen gerçekleştirilmelidir.

2- Tarafsızlık

Tarafsızlık, yargı görevinin tam ve doğru bir şekilde yerine getirilmesidir. Tarafsızlık yargı sürecinin tüm aşamalarını kapsamalıdır. Tarafsızlık ilkesinin uygulaması;

- a. Tarafsızlık önyargısızlık ve iltimaslılıktır.
- b. Tarafsızlığın temin edildiğinin kamuoyunun, hukukçuların ve tarafların güvenini sağlayacak genişlikte ortaya konulması gerekir.

¹⁰ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü tarafından resmi çevirisi yayımlanmıştır. Ankara, Eylül 2004.

- c. Hakim, duruşma ve karar aşamalarında, tarafsızlığını zedelemeyecek makul ölçüler içinde hareket etmelidir.
- d. Dava veya hukuksal görevleri ile ilgili tarafsızlığında şüphe yaratacak yorumlarda bulunmamalıdır.
- e. Hakim; tarafsızlığı ile ilgili şüphesi halinde görevden çekilmelidir. Davanın delilleri ile ilgili kişisel bilgisi, taraflarla ilgili önyargısı, daha önceki avukatlık hizmeti, ekonomik çıkarı vb. durumlar çekilmeye yol açabilir.

3- Doğruluk ve Tutarlılık

Doğruluk ve tutarlılık, yargı görevinin düzgün şekilde yerine getirilmesidir. Doğruluk ve tutarlılık ilkesinin uygulanması;

- a. Doğruluk ve tutarlılığın ilk göstergesi makuliyettir.
- b. Adaletin gerçekleşmesi hem yargılama faaliyetinin yapılmasında hem de sonuçlarında görülebilmelidir.

4- Dürüstlük

Dürüstlük; kişinin kendisine karşı olan doğruluğu ve tutarlılığıdır. Dürüstlük değerinin uygulaması;

- a. Hakim tüm eylemlerinde dürüstlük kuralına uymalıdır.
- b. Yargılama yargıcın onurunun göstergesidir. Bu nedenle şüphe doğurucu hareketlerle bağdaşmaz.
- c. Hakimin ikametgahta ziyareti şüphe doğuracağı için kabul edilemez.
- d. İfade, inanç ve dernek vb. gibi faaliyetlerde bulunmak hakimler için de serbest olmakla birlikte bu alanlardaki davranışlar bağımsızlık ve tarafsızlık açısından özenle ifa edilmelidir.
- e. Hakim, çeşitli şaibelerden kurtulmak için düzenli olarak mal beyanında bulunmalıdır. Bu husus birlikte yaşadığı aile mensuplarına da genişletilmelidir.
- f. Hakim vereceği yargısal kararların ailevi ve sosyal ilişkilerinden etkilenmemesini temin etmelidir.

- g. Hakimlik mesleği dolayısıyla elde edilen bilgiler başkaca amaçlar için kullanılamaz.
- h. Hakim, hukuk sistemi, adalet teşkilatı v.b. konularda konferans, ders, makale yazma v.b. faaliyetlerde bulunabilir. Bunlar mesleki gelişim açısından teşvik de edilmelidir.
- i. Hakim kendisine verilen hediye, ödül v.b. şeyleri tarafsızlığını zedelememe ilkesini esas alarak kabul edebilir.

5- Eşitlik

Eşitlik, yargılamada herkese eşit muamele edilmesidir. Eşitlik Değerinin Uygulaması;

- a. Yargılamada ırk, cinsiyet, din, tabiyet, sosyal sınıf, sakatlık, yaş, cinsel yönelim, medeni durum gibi farklılıklar eşitliği bozacak biçimde kullanılamaz, önyargılı davranılamaz.
- b. Yargılama aşamasındaki diğer görevlilerin de eşitliği bozucu davranışlarda bulunmalarına izin vermemesi hakimden beklenir.

6- Ehliyet ve Liyakat

Ehliyet ve liyakat; görevin uygun koşullarda ve bilgi birikimi çerçevesinde yerine getirilmesidir. Ehliyet ve Liyakat Değerinin Uygulaması;

- a. Hakim, mesleki bilgisini ve bireysel yeteneklerini arttırmakla görevlidir.
- b. Hakim uluslararası sözleşmeleri ve insan hakları normlarını oluşturan bilgilere hakim olmalıdır. Bunun için güncel bilgileri takip etmesi gerekir.
- c. Ehliyet ve liyakat davaların makul sürede gerekçeli ve düzgün olmasını da garanti edecektir.

Anglo-Sakson hukuku hakimleri ile Kara Avrupası hukuku hakimleri arasında temel değerlere ilişkin olarak kayda değer bir konsensüs oluşmuştur. Ne var ki belgenin düzeni ve ilkelerin sıralanışı bakımından birtakım anlaşmazlıklar cereyan

etmiştir. Örnek olarak görüşmeler esnasında; sırasıyla Bağımsızlık, Tarafsızlık ve Tutarlılık; Dürüstlük ve Eşitlik'ten önce mi yoksa sonra mı gelmeli hususuna dair tartışmalar olmuştur. Yine bir başka anlaşmazlık noktası olarak hakimlikle bağdaşmayacak faaliyetlerin listesinin yapılmasının ne kadar yerinde olduğu sorgulanmıştır. Sayılan bu faaliyetlerden bazılarının(Jayawickarama, 2002: 1907) uluslararası standart olarak kabul edilebileceğini ama örneğin “politik aktivite”de bulunma hususunda ülkeden ülkeye farklılaşmalar olabileceği ifade edilmiştir. Zira bazı Avrupa ülkelerinde de hakimlerin politik aktivite ile uğraşma serbestisi bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında kimi üyeler bu husus üzerinde bir konsensüs oluşmadığını ileri sürmüşlerdir. Konsensüs oluşması zor olan bir başka nokta ise hakimlerin toplumsal önemi haiz hususlardaki ifade özgürlüklerinin kapsamı ve nötr olma gerekliliği olup, bunun da ülkelerin birbirinden farklılaşan iç hukukları gereği genel bir ilke oluşturamayacağı hakkındadır. Yine de hemfikir olunan görüş; hakimlerin tarafsız görünümünün açısından tehlike yaratacak veya bağımsızlıklarını tartışılır kılacak herhangi bir siyasi aktiviteden kaçınmaları yönünde olmuştur. (Jayawickarama, 2002: 1901)

Savcı Etiği – “Budapeşte İlkeleri”

Hakimler gibi savcıların konumu da etik açıdan üstünde özel olarak durmayı gerektirir. Adalet Bakanlığı ile olan organik bağı ve yargılamanın bir başka ayağı olarak savcının konumu özelliklidir. Yargıç etiğinde olduğu gibi uluslararası platformlarda yapılan çalışmalardan özellikle Budapeşte İlkeleri savcı etiğine ilişkin güçlü bir profil ortaya koymaktadır.

Avrupa Konseyi tarafından Macaristan Savcılığı İşbirliği ile 31 Mayıs 2005'te Avrupa Savcılar Konferansı 6. Oturumu kapsamında kabul edilen “Savcılar için Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları” olarak adlandırılan ve “Budapeşte İlkeleri” ismiyle de bilinen belge savcılarının görevleri ile mesleki ve özel davranışları üzerine kabul edilen etik ilkeleri işaret eder. Belgenin girişinde savcılarının oynadıkları kilit rolden bahsedilerek Avrupa Savcılar Konferansı'nın kurucu belgesi olan ve ceza adaleti sisteminde savcılığın rolü hakkındaki 19 no'lu Tavsiye Kararı (Rec 2000)¹¹ metninin 4. ve 10. paragrafları arasında bulunan tedbirlerin vurgulandığı ifade edilmektedir. Belirlenen ilkelerin ulusal savcılık

¹¹ Recommendation *Rec(2000)19* of the Committee of Ministers to member states on the role of public prosecution in the criminal justice system (Adopted by the Committee of Ministers on 6 October 2000 at the 724th meeting of the Ministers' Deputies)

hizmetlerinde bağlayıcı olmayacağı ve fakat savcılarının görevlerini icralarında yaygın olarak benimsenen kurallar olarak rehber niteliği taşıması gerektiği işaret edilmiştir. 19 Nolu (Rec 2000) 4 – 10 paragrafları arasında yer alan ilkeler göre;

Savcılar; ulusal ve uluslararası hukuka uygun olarak görevlerini tarafsız, tutarlı ve süratli bir biçimde icra etmelidirler. Savcılık etiği insan onuru ve insan hakları değeri çerçevesinde şekillenir. Ayrıca savcı toplumun genel çıkarı ile bireyin hakları ve çıkarları arasındaki dengeyi gözetmelidir. Savcılarının genel olan mesleki hareket tarzları yüksek mesleki standarttır. Görevlerini adil, korkusuz, iltimasız ve önyargısız icra etmelidirler. Eşitlik, mesleki gizlilik, ilgilinin bilgilendirilmesi, saygılı ve nezaket kurallarına uygun davranış mesleki temel ilkelerdir¹². Savcının kişisel veya mali çıkarların veya savcının ailevi, sosyal ya da diğer ilişkilerinin tutumunu uygunsuz bir biçimde etkilemesine izin vermezler. Özellikle, kendilerini ailelerini veya iş ortaklarının kişisel, özel veya mali çıkarları ile ilgili olan davalarda görev yapmaktan kaçınmaları gerekir¹³.

Savcılarının ceza yargılaması çerçevesindeki mesleki davranışlarında ise temel ilke İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması için Avrupa Sözleşmesi'nin 6. maddesinde kabul edilmiş olan adil yargılanma hakkıdır. Adil yargılanma hakkı açısından savcının adil, tarafsız, objektif, bağımsız ve hukuk çerçevesinde hareket etmesi gerekir. Adil yargılama hakkında en önemli sınırı masumiyet karinesi oluşturur. Yönlendirilen suçlamaların yasal çerçevelerde ve uygun delillerle yapılması gerekir. Mağdur ve tanıklarla ilgili hususlarda savcı gerekli özeni göstermeli, ikinci mağduriyetlerin doğmasına engel olmalıdır.

Savcı iddianamesini kamu yararı açısından oluşturur, aynı zamanda mahkemeden adil bir kararın çıkmasına da hizmet etmektedir. Savcılar toplumun genel çıkarı ile birey hak ve çıkarları arasındaki adil dengeyi bulmaya çalışmalıdır.

Savcılar mesleklerine yönelik kamu güvenliğini muhafaza edecek ve geliştirecek şekilde hareket etmelidirler. Savcılar görevlerinden dolayı elde ettikleri bilgileri özel amaçları için kullanamazlar. Savcılar üçüncü kişilerden, teşvik ve konukserverlik, hediye, ödül, menfaat kabul edemezler. Savcılık görevi dışında tarafsız ve dürüstlikle hareket ederek adil kimliklerini tehlikeye sokacak davranışlarda bulunmamalıdır. İş yaşamı dışında da daima hukuka saygı ve itaat ile yaklaşmalı, mesleklerine yönelik kamu güvenliğini muhafaza edecek ve geliştirecek şekilde hareket etmelidirler.

İlkelerin açık bir dille ifade ettiği üzere savcılık mesleği icracıları için yalnızca görevlerini yerine getirdikleri sırada takınmaları gereken hal ve tavır değil, aynı

¹² Rec(2000)19

¹³ Rec(2000)19

zamanda genel bir takım etik kurallar öngörölmüş ve tavsiye edilmiştir. Bu tutumu, savcılık mesleğinin hem genel olarak toplumun hem de her münferit anlaşmazlıktaki ilgilinin üzerinde ciddi sonuçlar doğurmaya teşne olmasından ileri gelmekte olduğu yorumunda bulunmanın yanlış olmayacağı kanaatindeyiz.

Sonuç

Soğuk savaşın bitmesini takiben dünya düzeninde ve dünya insan ilişkisinde gerçekleşen değışim bazı değerlerin evrenselleşmesine ve yeni uluslararası birliklerin oluşmasına yol açmıştır. (Işıқтаç, 2000:4) Bu bağlamda evrenselleşen insan hakları teorisi, hukukun idesi olan adaletin gerçekleşebildiğı, doğru işleyen hukuk sistemlerinin ve aktörlerinin tabi olması gereken bir takım etik ilkelerin de evrensel ölçüde kabulünün gerekliliğini sonuçlamaktadır.

Yasaların sistematik biçimde yerelliğın ötesine taşınışı, hukukun muhatabı olan bireyi evrensel izleyiciye dönüştürebilir. (Işıқтаç, 2000:9) Ancak bahsedilen yüksek değerler yalnızca kâğıt üzerinde kaldığı takdirde sistemin görünümünün estetize edilmesinin dışında bir işlev görmeyecek, yola çıkma nedeni olan nihai hedef gerçekleşmeyecektir. Hukukun uluslararası örgütlerin faaliyetleri aracılığıyla tek tipleştirilmesi tüm alt hukuk dalları açısından yüksek başarı gösteremeyecek olsa dahi çalışmanın konusunu oluşturan husus, ülkelerin kendi yapı ve dinamiklerine, sahip oldukları hukuk sistemine yahut geleneksel kodlarına göre değışiklik göstermesi beklenen değerler olmayıp, insanın insan olması dolayısıyla muhatabı olması beklenen yargı sistemini tasvir etmektedirler.

Yargı ve savcı etiğı ile ilgili uluslararası kodların başta uygulayıcıları olacak hakim savcı ve hukukla ilgili meslek mensuplarının bilmeleri ve mesleki pratiklerinde uygulayabilecek düzeyde özümsemeleri gerekmektedir. Fakat hakim-savcı meslek etiğine ilişkin değerleri tek özümsemesi gereken hukuk icracıları olmayıp, söz konusu ilkeler toplumun tümüne yayılacak şekilde ulusal kültürlerde yer etmelidir.

Kaynakça

Cevizci A. (2002). Etiğı Giriş. İstanbul: Paradigma Yayınları

Demircioğlu, C.; Kaner, Z.; Kaner, R. (2001). Hâkimlik – Savcılık Meslek Etiği. İstanbul: Ofset Yayıncılık

Gürler, S. (2004). *Alasdair Macintyre’ın Adalet Teorisinin Analiz ve Eleştirisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Işıқтаç, Y. (2000). Hukuk – Etik İlişkisinde Yeni Gelişmeler. *İÜHFİM*. LVIII, 1-2, 4-13.

Jayawickrama, N. (2002). Developing a Concept of Judicial Accountability – The Judicial Integrity Group and the Bangalore Principles of Judicial Conduct. *Commonwealth Law Bulletin*. 28, 2, 1091-1108.

Kuçuradi, İ. (1996). Etik. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu

Özlem, D. (2004). Etik –Ahlak Felsefesi-. İstanbul: İnkılâp Yayınevi

Pieper, A. (1999). Etiğe Giriş. Çev.: Veysel Atayman ve Gönül Sezer. İstanbul: Ayrıntı Yayınları